

Δημήτρης Γρηγορόπουλος

Το αστικό κράτος αξιοποιεί την ανασφάλεια των πολιτών που επιτείνεται σε συνθήκες κρίσης για να προωθήσει τα συμφέροντα του κεφαλαίου και να οικοδομήσει ένα αυταρχικό κατασταλτικό σύμπλεγμα ολοκληρωτικού ελέγχου των εργαζομένων. Τις πλευρές αυτές παρουσιάζει ο Φρεντερίκ Γκρο στο βιβλίο του Η αρχή της ασφάλειας, εκδόσεις Πόλις, 2016.

Η πορεία από την «κατάσταση εξαίρεσης» στον σύγχρονο ολοκληρωτισμό

Ο Φρεντερίκ Γκρο πραγματεύεται την αντίληψη της ασφάλειας, που αποτελεί κυρίαρχη πολιτική έννοια στο σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό σε συνδυασμό με την έννοια της «κατάστασης εξαίρεσης» και του «εχθρού», όπως τις όρισαν αντίστοιχα ο Τζ. Αγκάμπεν και ο Κ. Σμιντ. Το 1989 ο Ντελέζ περιέγραψε μια ιστορική μετάβαση απ' τις κοινωνίες της πειθαρχίας στις κοινωνίες του ελέγχου. Η έννοια του εχθρού, εσωτερικού και εξωτερικού, αντικαταστάθηκε απ' την έννοια του υπόπτου. Στο αστικό νεωτερικό κράτος η πρόταση της ασφάλειας αποσκοπούσε στην προστασία της ζωής, των δικαιωμάτων, της περιουσίας των πολιτών και της εδαφικής ακεραιότητας του έθνους - κράτους.

Βέβαια, αυτή η αταξική διατύπωση προστασίας των δικαιωμάτων ήταν φαινομενική, αφού το αστικό κράτος, όπως προσφύως το χαρακτήρισε ο Κ. Μαρξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο, ήταν απλώς επιτροπή διαχείρισης των υποθέσεων της αστικής τάξης. Μεριμνούσε, όμως σε κάποιο βαθμό για την προστασία των δικαιωμάτων και των υποτελών τάξεων, όρος που ήταν αναγκαίος για τη διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου. Ο εχθρός ήταν υπαρκτός και συχνά είχε δίκαιες απαιτήσεις όπως συνέβαινε με τις αντιδράσεις και εξεγέρσεις του προλεταριάτου και τις αντιστάσεις των υπανάπτυκτων χωρών στην ιμπεριαλιστική επέκταση. Η αναστολή των ελευθεριών και η χρήση βίας, αποτελούσε «κατάσταση έκτακτης ανάγκης». Διαρκούσε όσο και η απειλή. Στο σύγχρονο όμως ολοκληρωτικό καπιταλισμό ο εχθρός συχνά κατασκευάζεται με την έννοια του υπόπτου και του δυνάμει εχθρού, που πρέπει να εξουδετερώνεται βίαια. Άρα, ο Ντελέζ έχει δίκιο για τη μετεξέλιξη του κράτους πειθαρχίας σε κράτος ελέγχου, το οποίο διευρύνει την έννοια των υπόπτων.

Εκτός απ' τους συνήθεις υπόπτους της ανατρεπτικής Αριστεράς το κράτος ελέγχου ανανεώνει το δειγματολόγιο των ύποπτων εχθρών περιλαμβάνοντας αγωνιζόμενες κοινωνικές ομάδες στο εσωτερικό, που διαταράσσουν τη «νομιμότητα και την κοινωνική γαλήνη» και που η αντιμετώπισή τους απαιτεί μέτρα έκτακτης ανάγκης, όπως η επιστράτευση και η νομοθέτηση με ΠΠΝΠ (Πολιτικές Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου). Στην κατηγορία των επικίνδυνων και υπόπτων για τρομοκρατικές ενέργειες εντάσσονται μετανάστες και πρόσφυγες, που αναζητούν καταφύγιο απ' τη λαίλαπα του ιμπεριαλιστικού πολέμου.

Ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός προκαλεί έκρηξη ανισοτήτων στον πλανήτη και αλόγιστη καταστροφή

του. Προκειμένου ν' ανακοπεί η οργή των καταπιεζόμενων τάξεων και λαών, τα ιμπεριαλιστικά κράτη μονιμοποιούν την αστυνομοκρατία στο εσωτερικό και τον επεμβατισμό στο εξωτερικό.

Η ασφάλεια πρόσχημα για την αστυνομοκρατία και τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις

Ο Φρεντερίκ Γκρο δεν υποκύπτει σε μίαν αταξική θεώρηση της ασφάλειας. Η θεωρητική μόδα της βιοπολιτικής συχνά αποσπά τη βιολογική και ψυχολογική ευαλωτότητα των ανθρώπων, την ανάγκη ασφάλειας και προστασίας απ' την ταξική διάρθρωση της κοινωνίας και τα αντίστοιχα συμφέροντα. Σε ορισμένους θεωρητικούς αυτή η ανασφάλεια θεωρείται η αιτία της ανάληψης απ' το κράτος της «προστασίας» των πολιτών. Στην πραγματικότητα, το αστικό κράτος αξιοποιεί την ανασφάλεια των πολιτών που επιτείνεται σε συνθήκες κρίσης για να προωθήσει τα συμφέροντα του κεφαλαίου. Εύστοχα ο Γκρο παρατηρεί ότι αντιθέτως, το μοντέλο ασφάλειας της αγοράς απαιτεί τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, την εξάλειψη των πολιτικών δημόσιας υγείας, τη σταδιακή αποποίηση των υπηρεσιών πρόνοιας και αρωγής ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων.

Η εγγενής ανασφάλεια του ανθρώπου, στη μορφή και το περιεχόμενό της, επικαθορίζεται απ' το κεφάλαιο και το κράτος του. Η προστασία των πολιτών υποτάσσεται στον προληπτικό έλεγχο απ' το κράτος με τον υδροκέφαλο κατασταλτικό και τεχνολογικό εξοπλισμό του: «Σας ελέγχουμε, για να σας προστατεύουμε, σας προστατεύουμε για να σας ελέγχουμε». Η εξαθλίωση που επισωρεύει ο σύγχρονος καπιταλισμός στην κοινωνία, τον υποχρεώνει να γενικεύσει με τη συνδρομή της τεχνολογίας, την προληπτική παρακολούθηση των μαζών, ακόμη και σε πλανητικό επίπεδο (Echelon).

Ο Γκρο θεωρεί κυρίαρχη ανασφάλεια των ημερών μας την ανασφάλεια των αγορών, την εγγενή ασυδοσία και τον ανορθολογισμό τους, που αποτελούν τη βασική αιτία της ανασφάλειας των πολιτών.

Ο συγγραφέας εξετάζει τις βασικές, κατά τη γνώμη του, μορφές ασφάλειας. Αρχικά, εξετάζει την ασφάλεια ως εσωτερική ψυχική και πνευματική κατάσταση, ως γαλήνη και αταραξία του σοφού, που με την ηθική άσκηση κατακτά πλήρη αυτοέλεγχο, τη γαλήνη και αταραξία του σοφού. Για την ασφάλεια αυτή μίλησαν ο Σωκράτης, ο Επίκουρος, ο Σενέκας, ο Μάρκος Αυρήλιος, γενικά οι Στωικοί και οι Σκεπτικοί. Δεν απέχουν απ' την κοινωνία, τις ηδονές και τις λύπες της, τις εντάσεις και τα προβλήματα, αν και διακρίνουν τη φθαρτότητα και επικινδυνότητα των υλικών ηδονών. Διακρίνουν τα θέματα, τα οποία είναι βατά στη θέλησή τους, απ' αυτά στα οποία δεν μπορούν να παρέμβουν. Στη συνέχεια, ο Γκρο αναλύει την ασφάλεια όχι ως υποκειμενική κατάκτηση αλλά ως δωρεά, ως αντικειμενική κατάσταση ασφάλειας, όπως αυτή την οποία διακηρύσσουν οι πατέρες της Χριστιανικής Εκκλησίας, η οποία παρέχεται θεία χάριτι στον πιστό, αν με εμπιστοσύνη και ταπεινότητα αφεθεί στα χέρια του Θεού. Προαναγγέλλεται μάλιστα επάνοδος της φύσης και της ανθρωπότητας στην παραδείσια κατάσταση, που έχει εμπνεύσει πολλά θρησκευτικά και πολιτικά κινήματα (μεσσιανισμός).

Στο τρίτο κεφάλαιο, ο συγγραφέας αναφέρεται στο αστικό νεωτερικό κράτος, που συγκροτεί το έθνος-κράτος. Το κράτος αυτό προϋποθέτει μίαν οριοθετημένη εδαφική έκταση, ενιαία οικονομία, ενιαία νομοθεσία, έναν πολιτισμό και μια γλώσσα (όχι πάντα). Θεμέλιος λίθος του νεωτερικού κράτους το κοινωνικό συμβόλαιο μεταξύ κράτους και πολιτών που επιβάλλει στους πολίτες την τήρησή του, αλλά με αντάλλαγμα την προστασία της ζωής των δικαιωμάτων, της περιουσίας τους. Ο Δικαστής, ο Αστυνόμος, ο Στρατιώτης περιφρουρούν τα δικαιώματα των πολιτών, προνομιακά, ασφαλώς, των αστών. Στο τελευταίο κεφάλαιο ο συγγραφέας εξετάζει τη βιοασφάλεια, που συνίσταται στον έλεγχο των «ροών» της ζωής του ατόμου, της πνευματικότητάς του, της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητάς του. Τις ροές αυτές ελέγχει το κράτος. Ο έλεγχος όμως των δράσεων του ατόμου απ' το κράτος και του κράτος απ' τα μονοπώλια δεν κατοχυρώνει τα δικαιώματα ατόμων και κοινωνικών ομάδων, ούτε διασκεδάζει τις ανασφάλειες και τα τρωτά τους. Οι κερδοσκόποι δεν αντλούν κανένα δίδαγμα απ' τις κρίσεις. Ενδιαφέρονται για την «ασφάλεια» του καπιταλιστικού συστήματος και όχι των πολιτών. Χρησιμοποιούν όλο και περισσότερους μηχανισμούς ασφάλειας, επιβάλλουν ένα ομοιόμορφο, μοντέλο

ζωής καλούν τα άτομα να κάνουν σεβαστές τις απαγορεύσεις, για να αντιμετωπίσουν τις εκρήξεις που προκαλεί η ραγδαία αύξηση της φτώχειας και της ανεργίας, η κατάργηση των δικαιωμάτων, η επιτήρηση και του ατομικού βίου, χάρη στην υπερπροηγμένη τεχνολογία επιτήρησης, η καταστροφή του πλανήτη, που σταδιακά καθίσταται μη αναστρέψιμη. Παράλληλα, οι ιμπεριαλιστικοί πόλεμοι για αναδιανομή των εδαφών, φέρνουν το θάνατο, την καταστροφή και έναν απεγνωσμένο εκτοπισμό ολόκληρων πληθυσμών στις καπιταλιστικές χώρες, που με μια λογική αυταρχικής «ασφάλειας» των πληθυσμών τους, και απάνθρωπης περιφρόνησης της ασφάλειας των μεταναστών και προσφύγων, τους φυλακίζουν σε άθλια στρατόπεδα, ενώ χιλιάδων η μόιρα είναι ο θάνατος.

Ο Γκρο θεωρεί κυρίαρχη ανασφάλεια των ημερών μας την ανασφάλεια των αγορών

Το σύγχρονο κράτος παρά το έμβλημα της ασφάλειας, αφού η ονομασία του ετυμολογικά παραπέμπει στην έλλειψη ανησυχίας (security), δεν μπορεί ωστόσο παρά να μας εμπνέει ανησυχία, ακόμη περισσότερο για τους κινδύνους που επιφέρει στη δημοκρατία, στα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα, στην επισφάλεια και της τυπικής ακόμη διατήρησης πολλών εξ αυτών.

Η αντιδημοκρατική ουσία του κράτους ασφάλειας, που μονιμοποιεί τις καταστάσεις εξαίρεσης, συγκροτώντας ένα ολοκληρωτικό κρατικό μόρφωμα με κοινοβουλευτικό μανδύα, επιβεβαιώνει ότι ο οποιοσδήποτε τύπος μεταρρυθμιστικής αλλαγής της κοινωνίας, έστω και με σοσιαλιστικές αναφορές, θα προσκρούσει σ' ένα αδιαπέραστο τείχος. Πολιτικό και οικονομικό, που λόγω της ανασφάλειας που του προσδίδει η κρίση του συστήματος, εξ αρχής, ακόμη και σε δευτερεύοντα θέματα, θα αναπτύξει πανίσχυρους μηχανισμούς ασφάλειας και αποτροπής, χωρίς να αποκλείεται και μια «ήπια» πραξικοπηματική κίνηση ερντογανικού τύπου.

Παρά την αντιδραστικότητα του κράτους ασφάλειας και της κανονικοποιημένης εξαίρεσης δεν ευσταθεί μια αριστερίστικη λογική αποποίησης μιας αντικαπιταλιστικής μεταρρυθμιστικής πάλης και η επιλογή του άμεσου επαναστατικού εγχειρήματος, χωρίς να διαμεσολαβηθεί από τακτικούς στόχους. Έστω και αν οι καρποί της αντικαπιταλιστικής πάλης είναι γλίσχροι, αυτή η φάση είναι αναπόδραστος όρος για την επανάσταση γιατί όπως διδάσκει ο Λένιν, μόνον μέσα απ' την πείρα της προωθημένης ταξικής πάλης η εργατική τάξη αποκτά συνείδηση της ιστορικής αποστολής της. Η θεωρία είναι αναγκαία αλλά δεν αρκεί...

Δημοσιεύθηκε στο ΠΡΙΝ, 4.9.2016